

Stephan Otto, Ogledi o filozofiji renesanse

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2004, 30, 250 - 256**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:378619>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

dostupni samo u skraćenu obliku, tiskanome u Gortanovoj i Vratovićevoj antologiji *Hrvatskih latinista* iz 1969. godine. Kazalo i bilješke uz uvodnu studiju te uz sam tekst djela sastavila je Tamara Tvrtković. Bilješke uz Crijevićev tekst bitno pomažu pri čitanju i razumijevanju djela, a Kazalo imena i mjesta koje se nalazi na kraju vrlo je ilustrativno i temeljito.

Pored hrvatskog prijevoda objavljen je i izvornik na latinskome jeziku *Ludovici Tuberonis Dalmatae Abbatis Commentarii de temporibus suis*. Premda je latinski izvornik već i prije bio dostupan stručnoj javnosti u tiskanome obliku, priređivački posao ovoga izdanja nije bio jednostavan. I u ovom slučaju posao je odradio Vlado Rezar, koji je kritički priredio autograf te napisao opsežan uvod *Ad lectorem*, s prijevodom na engleski jezik. Uz uvodnu se studiju nalaze i dodaci neophodni za kritičko izdanje: *Stemma codicum*, *Sigla* i *Fontes*, zatim objašnjenje Tuberonova jezičnoga izraza (*Notae*) te iscrpan *Index nominum*. Kao i dosadašnja izdanja, i ovo se izdanje Tuberonovih *Komentara* temelji na detaljnom čitanju i poručavanju rukopisa iz *Marciane*. Priređivač ističe kako tome rukopisu valja pripisati posebnu važnost i težinu, i budići da mu se pristupilo kao autografnom rukopisu, svim se je priređivačkim intervencijama pristupilo s velikim oprezom. Premda je marcianski rukopis najpouzdaniji i tekstološki najuvjerljiviji, priređivač ga je uspoređivao i s ostalim izdanjima te je na taj način uvelike nadmašio prethodna izdanja, nagrđena brojnim prepisivačkim i tiskarskim propustima.

Objavljivanjem ovoga djela u dvojezičnom izdanju hrvatska je historiografija, kulturna povijest i filozofija tek sada, po prvi put dobila značajno djelo trajne vrijednosti. Ono je korisno i zanimljivo za hrvatsku povijest zbog toga što Tuberon u njemu prikazuje okruženje u koje je bio uronjen cijelim svojim bićem i hrvatski narod u vremenu presudnom za njegov opstanak. Osim što je stručno i kritički pripremljeno i obrađeno, djelo je, zbog Tuberonova sjajna izraza te zbog Rezarova stručnog prijevoda, interesantno i čitljivo štivo.

ALICA BAČEKOVIĆ

Stephan Otto: Oglеди o filozofiji renesanse, Matica hrvatska, Zagreb, 2000, 340 str.

Ovo je još jedna hvale vrijedna knjiga Matičine biblioteke *Parnas* (niz Filozofija), kojom se s jedanaest tekstova Stephana Otta (u prijevodu Darije Domić) hrvatska filozofska literatura obogaćuje tumačenjem renesansne filozofije. Mada se radi o knjizi koja nije bila pisana kao cjelovito djelo, nego je sastavljena od tekstova kojima priređivač (Damir Barbarić) pokušava predočiti »Ottovo nastojanje oko primjerenog razumijevanja i tumačenja filozofije renesanse« (str. 336), u njoj pratimo jednu misaonu nit bitnu pri promicanju interesa za bavljenje renesansnom filozofijom. Misaona nit koja povezuje cijelu knjigu izražena je Ottovim navođenjem Cas-

sirerove misli o zadaći povijesti filozofije koja osim što se zadržava »na velikim i jasno raspoznatljivim obrascima misli, [...] povrh toga mora tragati za prvim klicama i simptomima novog načina mišljenja u općoj svijesti« (str. 5). Ovim riječima se zadaća duhovne povijesti usmjerava prema razumijevanju renesanse kao epohe u kojoj počinju nicati klice novog, koje će se u sljedećoj epohi novovjekovlja razviti do velikih i jasno raspoznatljivih obrazaca misli.

Prvo poglavlje posvećeno je najvećem hrvatskom filozofu renesanse F. Petriću: »*Moguća istina*« povijesti. *Deset dijaloga o povijesti Frane Petrića (1529–1597) u njegovu značenju za duhovnu povijest* (str. 5–48). Petriću Otto pristupa s pozicije teorije o smjeni paradigme T. S. Khuna, pri čemu se Petrićev spis *Deset dijaloga o povijesti* promatra kao onaj kojim se mijenja pristup i razumijevanje povijesti od humanističkog, još ukorijenjenog u Ciceronovu razumijevanju povijesti kao *historia est magistra vitae*, prema novovjekovnom. Petrićevo nastojanje promjene pristupa povijesti očituje se u pokušaju da primjenom geometrijske metode historiju transformira od *ars historia* u *scientia*. Otto smatra da iako Petrić odvaja *ars historia* od *ars oratoria*, on i dalje ostaje pri poučavateljskoj zadaći historije, pri čemu znanje preneseno govorništvom zamjenjuje znanjem postignutim refleksijom i kontemplacijom. Kod Petrića se tako može pratiti ispreplitanje onog humanističkog ukorijenjenog u antici, i novovjekovnog koje se ogleda u činjenici da je *Deset dijaloga o povijesti* napisano *in geometria methodus*. Petrić daje sljedeću definiciju povijesti: »povijest je ono što su ljudi načinili da im služi za promatranje« (str. 19). Ovako prikazanom polju povijesnog bavljenja, koje određuje kao *cose humane*, Petrić pristupa geometrijskom metodom kojom se odvaja od humanističke tradicije pristupa povijesti. Još jedan moment Petrićeva razumijevanja povijesti zaokuplja Otta. Radi se o problemu sjećanja, *memoria*. Sjećanje posreduje između subjektivnog »iznutra« i izvanjske objektivnosti. Sjećanjem se upotpunjuje Petrićevo razumijevanje povijesti kao *memoria della cose humane*, koje je provedeno geometrijskom metodom. Geometrijskom metodom rješava on i pitanje istinitosti povijesti, što je Otto u naslovu naznačio odredbenim za razumijevanje problema povijesti kod Petrića. Istinitost povijesti postiže se geometrijskom metodom, koja omogućava podudaranje povijesti i pojedinca koji razumije povijest, u čemu leži bit povijesti. Istinitosti povijesti Petrić pridružuje »cilj povijesti: time se premošćuje hijat između istine i vrijednosti, između spoznajnog poretka i vrijednosnog poretka, formalna definicija povijesti ispunjena je vrijednosnim sadržajem« (str. 31). Ovime se dobiva zaokruženo razumijevanje povijesti F. Petrića u kojem se ogleda preplitanje humanističkog, utemeljenog na antičkom razumijevanju povijesti kao pripovijedanja, i novovjekovne geometrijske metode.

Sljedeći tekst uvršten u ovu knjigu nosi naslov *Apsolutna definicija; O novovjekovnoj temeljnoj orijentaciji Kuzanskijske metafizike* (str. 49–64). N. Kuzanskog promatra Otto kao metafizičara, kritičara metafizike i teologa, pri čemu sva tri aspekta njegove misli izvire iz jednog živog izvora, koji Otto vidi u onome što Kuzanski naziva *motreće viđenje uma, visio intellectualis*. Kuzanskom, kao jednom od filozofa oko čije interpretacije postoji možda i najveće neslaganje povjesničara filozofije, Otto pokušava pristupiti primjenom Schellingova shvaćanja kako »je 'temeljna misao' ne-

kog filozofa uvijek i njegova 'istinska' misao« (str. 50). Postavlja se pitanje koja je to Kuzanskijeva temeljna misao. Je li to *docta ignorantia, coincidentia oppositorum, infinitas infinita* ili pak ideja apsolutnog jednog kao *complicatio*? Otto se, kao što je već na početku naznačio, odlučuje za *visio intellectualis* kao temeljne misli N. Kuzanskog. U njoj je naime sadržana misao o metodi koja prožima njegovu filozofiju. U drugom dijelu ovog teksta Kuzanskome pristupa Otto kroz kritičko promišljanje postmetafizičkog stava J. Habermasa. Habermas pokušava Kuzanskog promatrati kao metafizičara kojega je potrebno »potresti« racionalnim *procedere* iskustvenih znanosti. Otto u Habermasovu stavu prema Kuzanskom zamjećuje dva *zrcalna izokretanja*, a prvo identificira upravo u Habermasovu stavu o potrebi racionalnog »potresanja«. Stav o potrebi racionalnog »potresanja« otklanja Otto kao prigovor koji se temelji na nerazumijevanju Kuzanskog, budući da njegova metafizika izrasta iz »potresenosti«, čime prethodi znanstvenoj racionalnosti.

Drugi Habermasov prigovor Kuzanskom i njegovoj metafizici usmjeren je prema *ujednoznačavanju* u svijetu. Kod Kuzanskog ne dolazi do *ujednoznačavanja*, budući da je svijet prostor uvijek-drugoga koji suprotstavlja jednome kao ne-drugom. Kritika tradicionalne metafizike N. Kuzanskog gradi se upravo na razlikovanju dviju ontologija, one koja se bavi jednim i one koja se bavi uvijek-drugim u svijetu. Kroz promišljanje Kuzanskijeve temeljne misli i njegove kritike tradicionalne metafizike Otto Kuzanskog vidi kao novovjekovno orijentiranog filozofa koji promišljanjem ne-drugog u liku apsolutnog *subjekta* nagovješćuje klasičnu njemačku filozofiju.

Sljedeći tekst *Retorička techne ili filozofija moći jezičnog prikazivanja? K rekonstrukciji jezičnog humanizma renesanse* (str. 65–84) raspravlja o odnosu filozofije i retorike. Otto identificira dva temeljna pristupa problemu retorike: anglo-američki, u kojem retorika uživa veliku pažnju, i drugi koji se odnosi na njemačko govorno područje. Razlog manjka interesa za samu retoriku unutar drugog pristupa retorici pronalazi u osamnaestostoljetnom promišljanju uloge riječi koje se najbolje izražava u Kantovu stavu po kojem riječ u filozofiji dobiva značenje njezinom upotrebom i njezinom kritičkom restrikcijom, čime se poetičnom osporava filozofičnost.

Na primjeru triju mislilaca humanizma, L. Valle, R. Agricole i M. Nizolija, Otto prikazuje proces preobrazbe retorike u filozofiju jezika, do koje dolazi u razdoblju humanizma. Povezivanje riječi i stvari Valla provodi transcendentalfilozofijski dokazujući korespondenciju jezika i bića. Slijedi ga Agricola koji problemu odnosa riječi i stvari pristupa svojim *modelom koherencije*. Nizolio odnosu riječi i stvari pristupa upotrebom retoričke figure *sinagdohe*. Tako na primjeru trojice navedenih mislilaca postaje vidljivo kako se u humanizmu pokušava premostiti jaz između riječi i stvari.

U tekstu posvećenu renesansnom filozofu M. Ficinu, *Geometrija i optika u filozofiji Marsilija Ficina* (str. 85–109) Otto se koncentrira na probleme geometrije kao metode na primjerima dvaju Ficinovih spisa, *De amore* i *Theologia Platonica*. Na temelju tih spisa Otto pokazuje kako upotreba zornih geometrijskih likova za Ficina nije proizvoljna, te da novo pozivanje na geometriju baca jasno svjetlo na njegovu metafiziku i ontologiju. Ficino transformira geometrijske aksiome u metafizičko-ontologijsku refleksiju. Upotreba novonastale geometrijsko-metafizičke aksiomatike

predstavlja temelj za njegov filozofijski nauk o aksiomu i dokazu. Korištenje geometrije očituje se u razradi slijeda dimenzija kao nositelja slika za slijed stupnjeva u svijetu, pri čemu ta hijerarhija ne ostaje na razini statički oblikovane hijerarhije bića, »nego u modelu dinamična djelatnog sklopa s dva pola beskonačno oblikujuće aktivnosti i pasivnosti koja se može beskonačno oblikovati, [...] za unutarnju organizaciju toga modela primjenjuje geometrijski slijed dimenzija od točke preko crte i površine do tijela, da bi s druge strane svu materijalno uvjetovanu i djeljivu dimenzionalnost mogao izvesti rezolucijom iz mišljenja, nedjeljive »kvazipunktualnosti«. Umećući tako u svoj model *objektivnog poretka bitka* geometrijski postupak konstrukcije i dekonstrukcije *subjektivno sređujućem učinku uma* može zajamčiti konstitutivnu ulogu: *ordo a ratione procedeti*« (str. 92).

U tekstu *Oči i srce; Filozofijska misao i njezin jezični prikaz u Herojskim zanosima Giordana Bruna. Razmišljanja o teoriji reprezentacije* (str. 110–137) Otto obrađuje Brunov poetsko-literarni prikaz metafizičke teorije (*Degli eroici furori*). Poetsku filozofiju G. Bruna Otto promišlja u kontekstu pitanja o mogućnosti i logičkoj strukturi reprezentacije. Unutar Brunova poetsko-filozofskog spisa Otto identificira četiri skupine problema. Prva je čisto književnoteorijska, koja se ogleda u kritici normativne poetike. Drugi krug problema nastavlja se na prvi, kroz ispunjavanje slobodnog prostora koji mu se otvorio kroz kritiku poetike pravila, a sastoji se u »u neposredovanoj reprezentaciji kognitivno-filozofijskih pojmova pomoću jezika koji fungira u slikama« (str. 113). Treća skupina problema sastoji se u refleksiji o svijesti vezano uz reprezentaciju, kako bi sve bilo obuhvaćeno u četvrtom problemskom krugu koji povezuje sva tri prethodna, usredotočujući se na metafiziku beskonačnog objekta. Ovako strukturirani problemski pristup ima svoj cilj u metafizici apsolutnog bića, istini i dobru. U gradnji svoje poetske filozofije Bruno se oslanja na prvi metodološki korak retorike: *inventio*. Individualno nadahnuta poezija stvara poetska pravila, a ne pravila poeziju. Pri tome Bruno nastoji da tako postavljen poetski izraz i jezične figure dospiju do filozofske misli, figuriranjem prikazivog filozofskog značenja. Tako se prati put Brunove *via inventionis* od pukoga jezičnog znaka do smislom ispunjene jezične slike.

Na tragu svog početnog stava o renesansi kao početku novovjekovnog razdoblja S. Otto u tekstu *Reprezentacija i sličnost* (str. 138–151) promišlja vezu izrastanja novovjekovnog iz renesanse na primjeru R. Descartesa. Tema izrastanja novovjekovnog iz renesanse sadrži problematičnost odnosa Descartesa i renesanse koja se temelji s jedne strane na otporu koji pruža renesansa u svojoj mnogolikosti pokušajima mono-disciplinarnе rekonstrukcije, te s druge strane na zaoštavanju problema legitimnosti novovjekovlja. Problem legitimnosti novovjekovlja mišljen je upravo kroz odnos Descartesove misli i njegove renesansne pozadine, a u kontekstu Descartesova pokušaja prikaza vlastite filozofije kao radikalnog početka uma.

Na primjeru Descartesovog dvanaestog pravila za upravljanje duhom pokušava Otto iščitati šifrirani podtekst slijedeći renesansne tragove u njegovoj filozofiji. Pokazuje kako Descartes želi definitivno raskrstiti s renesansom, ne slažući se s mišljenjem H. Blumenberga da Descartes želi izbrisati i zatajiti svoju povijesnu pozadinu

kako bi konstruirao mit o radikalnom početku uma. U dvanaestom pravilu za upravljanje duhom Otto vidi tragove renesanse misli o *ingeniju*, koji se temelji na spajanju mašte, pamćenja i zamišljanja. Renesansno mišljenje *ingenija* vezano je prvenstveno uz kontekst *inventia* »kao sposobnosti zrelog duha da i u najrazličitijim stvarima vidi ono slično« (str. 142), što je u potpunoj suprotnosti s Descartesovom metodom predređenom jedino razumskoj *directio*. Descartes poništava govor o *similitudo* između svijeta i filozofijske znanosti i na njegovo mjesto postavlja reprezentiranje svijeta u modelima *ordo* i *mensura*.

Sljedeći tekst, *Znanje o sličnome; Michel Foucault i renesansa* (str. 152–166) dvostruko je usmjeren. S jedne strane Otto promišlja arheologiju znanja i njen stav prema renesansi, posebice prema T. Campanelli, a s druge strane tematski se nastavlja na promišljanje odnosa R. Descartesa i renesanse kao epohe koja mu prethodi. Ova se dva tematska sklopa isprepliću i njihovo promišljanje teče paralelno. Započinje stavom M. Foucaulta, kao predstavnika arheologije znanja, koji promatra Campanellinu filozofiju u svjetlu *magiae naturalis*, a nastavlja se kroz promišljanje problema sličnosti, *similitudo*, koji je u prethodnom tekstu Otto naznačio kao navlasito renesansnu tematiku i na temelju kojeg je i pokazao Descartesov odnos prema renesansi. Sličnost je za Campanellu prema autoru »provodni pojam jednog metafizičkog diskursa« (str. 152), kojim se kroz korekciju Aristotelove tablice kategorija dopijeva do predmodernog razumijevanja problema *očuvanja svijeta*. Campanellino razumijevanje *očuvanja svijeta* nalazi se između srednjovjekovnog i modernog, jer Boga zadržava kao čuvara svijeta, ali i svijet na temelju strukture svog bitka kao sličnosti onoga sličnog postaje sposobnim da održi sam sebe.

G. Vico, na početku novovjekovlja, postaje primjerom kako neke renesansne misli mogu postati temeljem kritike racionalizma koji se temelji na Descartesu. U tekstu *Giambattista Vico: racionalnost i fantazija* (str. 167–189) Otto se usmjerava prema traženju ključa za razumijevanje šifriranih misli njegove filozofije kako bi dospio do njena temelja. Otto ga pronalazi u njegovoj postavci: »sve ljudsko i božansko znanje mora biti jednog duha i valjano u svim svojim dijelovima« (str. 168). Ključ za dešifriranje Otto pronalazi u *frontispice* koji se nalazi na prvoj stranici *Scienza Nuova*. Radi se o slici žene krilate glave koja stoji na zemaljskoj kugli i promatra Božje oko. Njome se figurira metafizika koja se nalazi iznad prirodnog poretka i koja je usmjerena prema Bogu u kojem promatra svijet čovjekova duha. Ovaj *frontispice* koji Ottu pomaže predočiti misli sadrži Vicovu koncepciju filozofije duha, koja potječe iz humanističkog i renesansnog koncepta *ingenija*, za koji smo vidjeli kako s Descartesom gubi značenje sposobnosti zrelog duha da i u najrazličitijim stvarima vidi ono slično, i kako biva u potpunosti određen razumskim *directio*. Ovo se može odrediti kao temelj Vicove kritike Descartesa, a ujedno i kao temeljna misao u gradnji njegova jedinstvena znanja. Osim toga, Vicov koncept *ingenija* temelj je njegove kritike racionalnosti, koja zanemaruje ulogu imaginacije i fantazije, te ostaje slijepa za pojedine dijelove ljudskog znanja. Misao o kritici racionalnosti nalazi se na tragu Brunova stava o ulozi *inventio* u stvaranju njegove poetske filozofije u spisu *Degli eroici furori*. Ova kritika ujedno usmjerava Vica prema promišljanju odnosa *ratio-*

memoria-imaginatio i prema shvaćanju duha koje je moderno i kojim se Vico približava pitanju o *duhu pri sebi samome i pri svijetu* koje postavlja Kant i njemački klasični idealizam.

»Simbol istinske filozofije«; *Nolana philosophia i kako je Jacobi prenosi Schellingu* (str. 190–208) još je jedan tekst u kojem se promišljaju renesansni mislioci kroz recepciju njihove filozofije u novovjekovlju. Početni impuls svoga razmatranja Otto pronalazi u Schellingovu spisu *Bruno*. Pitanja koje mu se pri tome nameću jesu: kakva je uloga povijesne ličnosti G. Bruna i njegove misli u Schellinga, ali još više kakva je Brunova uloga u formiranju njegove filozofske misli? Pri tome se kao osoba koja je posredovala u upoznavanju Schellinga s mišlju Nolanca pojavljuje F. H. Jacobi. Bitan moment jest činjenica da Brunova filozofija pruža zadovoljavajuće osnove za rješavanje pitanja o savršenom i nesavršenosti, pri čemu oko nesavršenog »kruži Jacobijeva filozofijska razrada njegovih egzistencijalnih iskustava kontingencije, i o onom savršenom kojega se želi domoći Schellingova filozofija identiteta« (str. 194).

Tematika posljednjih dvaju tekstova kronološki se odmiče od problema renesanse prema problematici umnosti povijesti i kritici historijskog uma. U tim tekstovima do izražaja dolazi autorova vlastita filozofska misao.

U tekstu koji se bavi Hegelom naslovljenim s *Logička figura i povijesni lik; O čitljivosti Hegelove »metafizike« povijesti* (str. 209–220) S. Otto utvrđuje paradoks pri rekonstrukciji logičke figure svojstvene povijesnom liku, koji se tiče pitanja o slučaju (*factum est*) i o njegovoj prikazivosti. Otto konfrontira suvremene teorije povijesti i Hegelovu filozofiju povijesti. Kao rezultat te konfrontacije postaje vidljiv nesklad koji postoji između apsolutnog i povijesnog uma, koji se očituje u razlici pristupu onom *factum est* narativne metode, s jedne strane, i Hegelove metode, s druge. Problem odnosa *factum est* i pojma u Hegelovoj filozofiji povijesti, odnosno problem prikazivosti povijesti rješiv je za Otta posredovanjem povijesnog lika, njegovim stupanjem između *factum est* i pojma.

Posljednje poglavlje knjige *Dijalektičko-spekulativni teorijski profil kritike historijskog uma* (str. 221–275) sastoji se od prijevoda teksta na kojemu je Otto temeljio svoja predavanja na Odsjeku za filozofiju Sveučilišta u Napulju, 1985. godine. Polazna točka Ottova promišljanja kritike historijskog uma nalazi se u stogodišnjoj povijesti neuspjeha te iste kritike historijskog uma, iz čega proizlazi pitanje o razlozima toga neuspjeha. Pitanje je za Otta: nalaze li se razlozi neuspjeha nalaze u konceptu, u načinu kako ga je W. Dilthey nastojao ostvariti ili neuspjeh proizlazi iz paradoksalnosti samog pojma *historijskog uma*, pri čemu se Otto poziva na A. Dempfa, neotomističkog filozofa kulture i povijesti, i njegov stav o paradoksu umske povijesti, odnosno pokušaj da se povijesno jednokratno promatra kao *reprezentacija općenitog*. Ova Dempfova teza temelji se na 'polovičnom Hegelu', odnosno na nepotpunom razumijevanju Hegelova koncepta reprezentacije, kao i na polovičnom razumijevanju umske povijesti, pri čemu Dempf koristi Hegelovu misaonu figuru zaključka. Privedna paradoksalnost rješiva je ukoliko se umska povijest misli iz perspektive umskog, a ne razumskog zaključka, a Hegelov »model zaključka ima 'uporišni temelj' u sredini

između krajnosti koje sažima« (str. 223). Iz ovoga proizlazi sljedeća razina problema kritike historijskog uma koja se nalazi u potrebi pronalaženja sredine, uporišnog temelja za susret čistog uma i povijesno uvjetovanog uma. To je problem kako uskladiti um kao um koji polazi od apriornog i kritiku povijesnoga kao onog aposteriornog, uvjetovanog povijesnošću. Otto rješenje za to pronalazi u novom (nekantovskom) konceptu apriornog, apriornog koje je uvjetovano povijesnim iskustvom i koje uvjetuje povijesno iskustvo. Sljedeća razina problema, koju on naziva pravim problemom, jest profiliranje kritike historijskog uma. Kritika historijskog uma treba svojom metakritikom, odnosno logikom transcendentnosti, postići profil koji nije samo čisti nego se otvara i prema jeziku i prema povijesti, a da se um ne mora odreći samoga sebe.

S. Otto definira sve deficite kritike historijskog uma i pokušava to ispraviti u tri koraka. Prvi je korak omeđivanje polja na kojem se može razviti kritika historijskog uma. Drugi je korak određivanje granica polja uvjeta na kojima radi kritika historijskog uma. Treći korak sastoji se u određenju teorijskog profila kritike historijskog uma koja mora imati kritičke i sustavne crte kako bi se moglo kritičko opravdanje umnosti povijesnog znanja povezati s *naukom* o *umu* ili s konstruktivno-sustavnom teorijom prikaza uma u povijesti.

Ponovni pogled na cjelinu filozofskog interesa S. Otta iskazanog kroz tekstove obuhvaćene u ovoj knjizi povlači luk koji povezuje renesansno i novovjekovno. Taj luk polazi od promišljanja povijesti koje kroči prema novome u razračunavanju s humanističkim, a završava promišljanjem kritike historijskog uma, kao još uvijek otvorenim pitanjem. Teme koje se nalaze ispod ovog luka održavaju dio širine problema odnosa renesanse i novovjekovlja, koje povezuje crvena nit pitanja reprezentacije umnog u jeziku i odnosa povijesnosti i umnosti.

IVANA SKUHALA KARASMAN

Hrvatska ekonomska misao – sastavnica hrvatske filozofske misli: Vladimir Stipetić, Povijest hrvatske ekonomske misli (1298–1847), »Golden marketing«, Zagreb, 2001, str. 698.

Pisanje nacionalne povijesti – književne, kulturne, znanstvene, filozofske – danas je složen i zamršen zadatak koji svagda nosi biljeg autorove osobnosti. Ponajprije on otvara vidokrug autorova razumijevanja kako tradicije tako i suvremenosti i njihova tumačenja, koncepcija i stajališta, pristupa i prikaza, kontekstualno i problemski. Može to biti analitički ili sintetički, leksikografsko-enciklopedijski, biografski, kronološki pristup ili komparativistički, ali je prvenstveno uvijek riječ o autorovu *duhovnom stajalištu*. Vladimir Stipetić je autor koji se decenijima sustavno bavi proučavanjem povijesti hrvatske ekonomske misli, autor je brojnih radova, studija i pri-